

Yayın Geliş Tarihi: 10.02.2019

Yayın Onay Tarihi: 04.05.2019

DOI No: 10.35343/kosbed.525236

Rüveyda ÖZTÜRK BAŞOL •

Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Nüfusun Görünümü

The Appearance of Elderly Population in Turkey and EU Countries

Özet

Birleşmiş Milletler'in tanımına göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülke nüfusunun "yaşlı", %10'un üzerinde olması ise "çok yaşlı" olduğu anlamına gelmektedir. Nüfusu yaşlanan ülkeler, aktif nüfus payının azalması ve sosyal güvenlik sistemleri sorunları yaşayabilmektedir. Mevcut çalışma, Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranlarını, yaşlı bağımlılık oranlarını, yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonlarını ve 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranlarını karşılaştırmayı hedeflemektedir. Sonuçlar; Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının AB ülkelerine kıyasla daha düşük olduğunu ancak son 10 yılda Türkiye'nin daha hızlı bir biçimde yaşlandığını; Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranları bağlamında AB ülkelerinden daha düşük bir orana sahip olmasına rağmen yaşlı bağımlılık oranının daha hızlı arttığını; 50 yıllık projeksiyonlara göre yaşlı bağımlılığının Türkiye'de AB ülkelerine kıyasla daha dramatik biçimde artacağını ve son olarak da Türkiye'de yaşlıların işgücüne katılım oranlarının AB ülkelerine oranla daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı nüfus, Yaşlı bağımlılık oranı, Yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonları, Yaşlı nüfusun işgücüne katılım oranı.

JEL Kodları: J11, J14.

Abstract

According to the definition of the United Nations, the case that the proportion of the elderly population in a country is between 8% and 10% in the total population means that the population of the country is "old" and above %10 means "very old". The aging countries may experience problems related to the decrease in the share of the active population and social security systems. The present study aims to compare; the proportion of the population aged over 65, elderly dependency ratios and projections and the labor force participation rate of the population aged 65 and older in Turkey and EU countries. It is resulted that; the share of the elderly population in Turkey is lower than in the EU countries, but in the last decade Turkey is aging more quickly than EU countries; Turkey has a lower proportion of elderly dependency ratios compare to in EU countries but elderly dependency ratios have been increasing faster in Turkey than in EU countries in the last decade. According to 50-year projections, the elderly dependency ratio will increase

more dramatically in Turkey comparing to EU countries and lastly, Turkey has a higher elderly labor force participation rate comparing to EU countries.

Keywords: Elderly population, Elderly dependency ratio, Elderly dependency ratio projections, Elderly labor force participation ratio.

JEL Codes: J11, J14.

Giriş

Dünya nüfusu giderek yaşlanmakta ve bu durum hem bireyleri hem de toplumları yakından etkilemektedir. Sağlık imkânlarının artması, eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak sağlık bilincinin artması, doğurganlığın azalması ve yaşam beklentisinin artmasına paralel olarak ortalama ömrün uzaması, dünyanın yaş ortalamasının hızla artmasına sebep olmuştur. Bu duruma ek olarak, dünya genelinde aile yapısının değişmesi, çekirdek aile sayısının artması ve yaşlıların sosyal politikalarla desteklenmesi yaşlı bireylerin toplum içerisindeki görünürlüğünü arttırmıştır. Nitekim emek piyasaları bu durumun en çok hissedildiği alan olarak kendini göstermekte ve artık örgütlerin yaş ortalamasını takiben sektörlerin yaş ortalaması ve sonuç olarak da ülkelerdeki çalışan nüfusun yaş ortalaması giderek yükselmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışanların ortalama yaşı 20 yıl içerisinde 4 yaş artarak 2016 yılında 38'den, 42'ye yükselmiştir (BLS, 2018).

Yaşlı nüfus gelişmiş ülkelerde kendini daha çok göstermekte ancak zaman içerisinde bu dönüşüm tüm ülkelerde hissedilmektedir. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %31,3 ile Monako, %27,3 ile Japonya ve %21,8 ile Almanya olurken, Türkiye bu sıralamada %8,3 ile 167 ülke arasında 66. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2018a). Türkiye bu sıralamada üst sıralarda yer almış olsa da Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden daha hızlı yaşlandığı gerçeği göz önüne alındığında konunun önemi kendini daha da göstermektedir. Ek olarak, dünya genelinde yaşlı bağımlılık oranları ve yaşlıların işgücüne katılım oranları artmaktadır. Bu durum yaşlıların toplumsal entegrasyonu, kuşak farklılıkları ve işyerine intibak gibi sosyal sorunları; bununla birlikte, sosyal güvenlik ödemeleri (örneğin, yaşlı ve emekli aylıkları), yaşlı yoksulluğu ve sağlık harcamaları gibi ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Tüm bu gelişmelerin yanında, yaşlıları önemseyen bir ekonomik anlayış da ileri sürülmüştür. Gümüş ekonomi olarak adlandırılan bu ekonomik sistem, yaşlı nüfusun ekonomik faaliyetler aracılığıyla içerilmesini, yaşam kalitesinin sağlanmasını, yaşlıların istihdamının arttırılmasını ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayacak yenilikçi politikaları kapsamaktadır (Eatock, 2015: 2; Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017: 18).

Mevcut çalışma, Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranlarını, yaşlı bağımlılık oranlarını, yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonlarını ve 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranlarını karşılaştırmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede ilk bölümde yaşlılık kavramı ile Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlılık oranlarının karşılaştırılmasına, ikinci bölümde; Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık

oranlarının ve yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonlarının karşılaştırılmasına, üçüncü bölümde ise; Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı nüfusun işgücüne katılım oranlarının karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

1. Yaşlılık Kavramı, Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Nüfusun Durumu

Kavramsal olarak yaşlılık; “ilerlemiş yaşın etkilerini gösterme hali” olarak tanımlanmaktadır (Şentürk, 2017: 350). Pekcan (2000: 51) ise yaşlılığı “yaşam süresinde gelişme ve olgunlaşmayı izleyen, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü, fizyolojik ve ruhsal değişmelerin yoğun yaşandığı insani bir süreç” olarak ifade etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO) göre ise yaşlılık “çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması” olarak tanımlanmaktadır (Başol ve Aytaç, 2013: 690).

Yaşlılıkta hem fiziksel hem de psikolojik bir dönüşümden bahsetmek mümkündür. Bu dönüşüm, fiziksel olarak dinamizmin kaybolması, bedensel hareketlerin yavaşlaması ve sağlık sorunlarının artması şeklinde, psikolojik olarak ise yaşlılığın reddedilmesi ve yalnızlık hissini yoğun olarak yaşanması şeklinde kendini göstermektedir (Zencirkıran, 2017: 98-99).

Birleşmiş Milletler’in tanımına göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülke nüfusunun “yaşlı”, %10’un üzerinde olması ise “çok yaşlı” olduğu anlamına gelmektedir (Özkul ve Kalaycı, 2015: 264-265). Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranında tarihsel süreç incelendiğinde, bu oran 1980 yılında %4,7 iken 2010 yılında %7,2’ye yükseldiği, diğer bir deyişle 30 yıl içerisinde %53 arttığını söylemek mümkündür. Güncel olarak 2017 yılı verilerine göre ise, 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payı %8,5 olarak raporlanmıştır (TÜİK, 2018b). Bu veriler doğrultusunda Birleşmiş Milletler’in tanımına göre Türkiye’nin zaman içinde “yaşlı” ülkelerden birine dönüştüğünü söylemek mümkündür. Hatta nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye’nin yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2’ye yükseleceği ve bu hali ile “çok yaşlı” nüfuslu ülkeler arasında yer alacağı da tahminler arasında yer almaktadır (TÜİK, 2013).

AB ülkeleri yaşlılık bağlamında yakından incelendiğinde, yaşlılık sorununun diğer ülkelere kıyasla daha önce ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim 20. yüzyılın sonlarında, Avrupa’da yaşlı bireylerin oranının, nüfusun %15’ten fazlasını oluşturduğu görülmektedir (Rechel et.al., 2013: 1312). 2007 yılında AB ülkelerindeki yaşlı nüfus oranı %17 iken 10 yıl sonra bu oran %19,4’e yükselmiştir. Diğer bir ifade ile günümüzde her 5 kişiden 1’i yaşlı konumundadır. Avrupa’da nüfusun yaşlanması esasen 1970’li yıllarda ölüm oranlarının önemli ölçüde düşmesi (Christensen et.al., 2009), doğurganlığın azalmasıyla birlikte (Preston et.al., 1989) sağlık hizmetlerinin gelişmesine paralel olarak (Mackenbach, 2011) ortaya çıkmıştır ve projeksiyonlar 2060 yılına gelindiğinde, AB ülkelerinde ortalama yaşam beklentisinin erkeklerde 84.5 yıla, kadınlarda ise 89.0 yıla çıkacağını göstermektedir. Avrupa’da yaşlanmayla ilgili dramatik projeksiyonlardan biri de; 65 yaş üstü bireylerin oranıyla, 15 yaş altı bireylerin oranının karşılaştırılmasına yöneliktir. Buna göre; 2008 yılında AB ülkelerinde 65 yaş ve üstü bireylerin oranı 15 yaşından daha genç olanların oranını geçmiştir; 2060 yılına kadar, 65 yaş üstü bireylerin sayısının 15 yaşından genç olan bireylerin sayısının 2 katı olacağı tahmin edilmektedir.

Çok yaşlı (80 yaş ve üstü) bireylerin sayısındaki artışın daha da belirgin olacağı ve çok yaşlı bireylerin oranının 2008-2060 yılları arasında üç kat artacağı öngörülmektedir (EC, 2009). Tablo 1’de, Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranlarını gösterilmektedir.

Tablo 1: Türkiye ve AB Ülkelerinde 65 Yaş Üstü Nüfusun Oranı

Ülke/Yıl	2007	2017	Değişim (%)
AB (28 ülke)	17,0	19,4	14
<i>Türkiye</i>	6,8	8,3	22
Almanya	19,8	21,2	7
Avusturya	16,9	18,5	9
Belçika	17,1	18,5	8
Birleşik Krallık	15,9	18,1	14
Bulgaristan	17,6	20,7	18
Çekya	14,5	18,8	30
Danimarka	15,3	19,1	25
Estonya	17,3	19,3	12
Finlandiya	16,5	20,9	27
Fransa	16,3	19,2	18
Hırvatistan	17,7	19,6	11
Hollanda	14,5	18,5	28
İrlanda	10,8	13,5	25
İspanya	16,5	19,0	15
İsveç	17,4	19,8	14
İtalya	20,1	22,3	11
Kıbrıs	12,4	15,6	26
Letonya	17,4	19,9	14
Litvanya	16,6	19,3	16
Lüksemburg	14,0	14,2	1
Macaristan	15,9	18,7	18
Malta	13,9	18,8	35
Polonya	13,4	16,5	23
Portekiz	17,5	21,1	21
Romanya	14,7	17,8	21
Slovakya	12,0	15,0	25
Slovenya	15,9	18,9	19
Yunanistan	18,6	21,5	16

Kaynak: EUROSTAT, 2018c

Tablo 1’de görüldüğü üzere, 2007 yılından 2017 yılına dek Türkiye’de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı %6,8’den, %8,3’e (%22’lik bir değişim ile) yükselmiştir. AB ülkelerinde ise bu artış %1 ile %35 arasında değişmekte olup AB ülkeleri ortalaması bağlamında %17’den, %19,4’e (%14’lük bir değişim ile) yükselmiştir. Burada dikkat çeken

nokta, Türkiye'nin yaşlanma hızının AB'yi geçmiş olmasıdır. Türkiye'nin bu 10 yıl içerisinde yaşlı nüfus oranı %22 artarken, AB ülkelerinde bu oran %14 olarak görülmüştür, diğer bir ifade ile Türkiye, AB ülkelerine kıyasla daha hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır.

Türkiye ve AB ülkelerindeki bu hızlı yaşlanmanın psikolojik ve sosyolojik etkileri olduğu gibi, ekonomik etkileri de bulunmaktadır ve bu etkilerden biri de bağımlılık oranları üzerinedir.

2. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranları

Bağımlılık oranı, çalışma çağındaki bireylere bağımlı olan nüfusun bilgisini veren bir oran olarak tanımlanmaktadır ve bu oran, çalışma çağı dışındaki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Gündoğan ve Biçerli, 2003: 10). Buna göre, bir ülke nüfusunun tamamı tüketicidir ancak, çalışma çağındaki nüfus hem tüketici hem de üretici konumundadır. Üretim-tüketim dengesinin sağlanması adına üretimde bulunanların, kendileri ile birlikte üretime katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunmaları gerekmektedir (Gündoğan vd., 2012: 13). Bağımlılık oranını iki farklı bileşene ayırmak mümkündür. Bunlar; çocuk bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlılık oranıdır. Çocuk bağımlılık oranı, 15 yaşın altındaki çocuk sayısının çalışma çağındaki nüfusa, yani 15-64 yaş grubundaki nüfusa oranıdır. Yaşlı bağımlılık oranı ise 65 yaşın üstündeki yaşlıların, çalışma çağındaki (15-64 yaş arası) nüfusa bağımlılığının ölçüsü olarak tanımlanmaktadır (Işığışık, 2014: 22-23).

Gelişmiş ülkelerde yaşlı bağımlılık oranları gelişmekte olan ülkelerdeki oranlara kıyasla daha yüksektir. Yaşlı bağımlılık oranının gelişmekte olan ülkelere %7, Afrika ülkelerinde %6, Asya ülkelerinde %5 ve gelişmiş ülkelere ise ortalama olarak %15 seviyesinde olduğu bilinmektedir (Lordoğlu vd., 1999). Tablo 2'de 2007-2017 yılları arasında Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranları görülmektedir.

Tablo 2: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranı

Ülke/Yıl	2007	2017	Değişim (%)
AB (28 ülke)	25,2	29,9	19,6
<i>Türkiye</i>	10,2	12,3	20,6
Almanya	29,9	32,4	12,1
Avusturya	25,0	27,6	13,6
Belçika	25,9	28,6	9,2
Birleşik Krallık	23,9	28,2	17,5
Bulgaristan	25,5	31,8	25,7
Çekya	20,3	28,6	43,0
Danimarka	23,2	29,7	29,7
Estonya	25,5	30,0	21,0
Finlandiya	24,8	33,2	38,3
Fransa	25,1	30,7	22,3
Hırvatistan	26,5	29,8	13,3
Hollanda	21,5	28,4	34,6

Ülke/Yıl	2007	2017	Değişim (%)
İrlanda	15,7	20,7	29,4
İspanya	24,0	28,7	18,6
İsveç	26,4	31,6	19,7
İtalya	30,5	34,8	15,6
Kıbrıs	18,0	22,8	28,1
Letonya	25,4	30,8	24,2
Litvanya	24,7	29,3	20,6
Lüksemburg	20,7	20,5	-1,4
Macaristan	23,2	27,9	21,8
Malta	19,9	28,1	41,2
Polonya	19,0	24,2	28,0
Portekiz	26,3	32,5	25,0
Romanya	21,5	26,7	23,6
Slovakya	16,7	21,5	30,3
Slovenya	22,7	28,6	28,8
Yunanistan	27,9	33,6	21,3

Kaynak: EUROSTAT (2018a).

Tablo 2’de görüldüğü üzere, Türkiye’de 2007 yılında yaşlı bağımlılık oranı %10,2 seviyesindeyken, 10 yıl içerisinde aynı oran %12,3’e yükselmiştir. AB ülkelerinde ise 2007 yılında %25,2 olan yaşlı bağımlılık oranının 10 yıl sonrasında %29,9’a yükseldiği görülmektedir. Türkiye’deki yaşlı bağımlılık oranının 2007-2017 yılları arasındaki değişim oranı %20,6 olurken, AB ülkelerindeki değişim oranı %19,6 olarak gerçekleşmiştir. Tablo 1’deki ile benzer biçimde burada da Türkiye’nin yaşlı bağımlılık oranının AB ülkelerinden daha hızlı ilerlediğini söylemek mümkündür. AB ülkeleri detaylı olarak incelendiğinde 28 ülkenin 27’sinde yaşlı bağımlılık oranlarının arttığını söylemek mümkündür. Yaşlı bağımlılık oranı artmayan tek ülke Lüksemburg olarak görülmektedir. 2007 yılı verilerine göre; yaşlı bağımlılık oranı en az olan ülkeler sırasıyla İrlanda (%15,7), Slovakya (%16,7) ve Kıbrıs (%18) olurken yaşlı bağımlılık oranı en fazla olan ülkelerin Yunanistan (%27,9), Almanya (%29,9) ve İtalya (%30,5) olduğu görülmüştür. 2017 yılına gelindiğinde; yaşlı bağımlılık oranı en az olan ülkeler sırasıyla Lüksemburg (%20,5), İrlanda (%20,7) ve Slovakya (%21,5) olurken; yaşlı bağımlılık oranı en fazla olan ülkelerin Portekiz (%32,5), Yunanistan (%33,6) ve İtalya (%34,8) olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3’de, Türkiye ve AB ülkelerinde 2023-2080 yılları arasında yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonları görülmektedir.

Tablo 3: Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Bağımlılık Oranı Projeksiyonları

Yıl	Türkiye	AB (28 Ülke)
2023	%15,2	%34,5*
2030	%19,6	%42,7
2040	%25,3	%50,8
2080	%43,6	%57,7
Değişim	%186	%67,2

*AB (28 Ülke) verisi 2020 yılı sonucunu göstermektedir.

Kaynak: EUROSTAT (2018b)

Tablo 3'e göre, 2023 yılında Türkiye'de yaşlı bağımlılık oranlarının %15,2 olarak gerçekleşeceği, 2030 yılında %19,6'ya, 2040 yılında %25,3'e ve 2080 yılında da %43,6'ya yükseleceği öngörülmektedir. AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranları incelendiğinde ise; 2023 yılında %34,5 olarak tahmin edilen oranın 2030 yılında %42,7'ye, 2040 yılında %50,8'e ve 2080 yılında da %57,7'ye yükseleceği düşünülmektedir. Yaklaşık 50 yılı içeren bu projeksiyon yakından incelendiğinde; Türkiye'deki değişimin çok kuvvetli olacağını öngörmek mümkündür. Buna göre, önümüzdeki 50 yıl içerisinde Türkiye'deki yaşlı bağımlılık oranının %186'lık bir değişim göstermesi muhtemel görülmektedir. AB ülkelerinde ise değişim oranı %67,2 olarak tahmin edilmektedir. Bu noktada yaşlı bağımlılığının hem Türkiye hem de AB ülkeleri için önemli bir sorun olacağını ancak Türkiye'nin bu sorunu daha kuvvetli şekilde hissedeceğini öngörmek mümkündür. Yaşlı bağımlılık oranlarının yüksekliği ülkeler için sosyal ve ekonomik sorun anlamına gelebilmektedir. Nitekim Türkiye ve AB ülkeleri de bu projeksiyonları değerlendirerek demografik dönüşümü avantaja çevirmenin yollarını aramaktadırlar. Yapılan araştırmaların bir kısmı bu negatif dönüşümü pozitif bir duruma çevirmenin, ancak yaşlı nüfusu işgücünde tutarak gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler (Dülger, 2012: 37; Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017: 19).

3. Türkiye ve AB Ülkelerinde Yaşlı Nüfusun İşgücüne Katılım Oranları

İşgücü bir ülkedeki emek arzını insan sayısı yönünden ifade eden kavramdır ve diğer bir ifadeyle ülkedeki nüfusun ekonomik faaliyete katılan kısmıdır. Ancak, çalışma çağında olduğu halde çalışmayan bireyler olduğu gibi çalışma çağı dışında yer alıp çalışan bireyler de (örneğin, 65 yaşın üzerinde olup çalışanlar) bulunmaktadır (Tekeli vd., 2012: 8).

Yaşlıların işgücüne katılımı önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır (Dülger, 2012: 37; Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017: 19; Özdemir, 2012: 119; Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu, 2012: 349). Bazı araştırmacılar yaşlıların yerine gençlerin istihdam edildiği sonucuna ulaşmışken (Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017: 20; Samorodov, 1999: 8), diğer araştırmacılar ise yaşlıların da işgücüne katılmasının sağlanmasını önermektedir (United Nations, 2002: 21; Özen, 2015: 87; Biçerli, 2013: 155-156). Kimi araştırmacıların ise yaş bağlamında bir değerlendirme yapmak yerine demografik özelliklerden bağımsız olarak işsizler için istihdam alanlarının yaratılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Dülger, 2012: 39).

Dezavantajlı bir grup olarak yaşlıların işgücüne katılmasını sağlayan önemli adımlardan biri, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile Avrupa Sosyal Fonu'nun temelleri atılmış ve Avrupa İstihdam Stratejisi'nin mali aracı olmasının yanı sıra daha fazla ve daha iyi iş imkânlarının yaratılması da amaçlanmıştır (Ataman, 2010: 96). Nitekim, 1970'li yıllarda Avrupa Sosyal Fonu'nun dezavantajlı gruplar olan genç işsizlere ve kadınlara verdiği önceliğe ek olarak engelliler ve yaşlılar (50 yaş ve üzeri) da fonun desteklediği gruplar arasında yer almış (Özen, 2015: 87), böylelikle yaşlı nüfusun istihdamda yer almasının önemi de vurgulanmıştır. Ayrıca günümüzde Türkiye'de aktif istihdam politikası araçları vasıtasıyla da yaşlıların işgücüne katılımı desteklenmektedir (Biçerli, 2013: 155-156). Bu destekler ile gençler, uzun dönemli işsizler, kadın işsizler ve yaşlı işsizler gibi dezavantajlı grupların emek piyasası dışında kalmaları

önlenmekte, bu politikalar sayesinde bireyler işsizlikten kurtularak istihdamın genişlemesi sağlanmakta, aynı zamanda da işsizlik sigortası ve işsizlik yardımı üzerindeki yük hafifletilmektedir (Biçerli, 2013: 158-159). Tablo 4’de, Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranlarını görülmektedir.

Tablo 4: Türkiye ve AB Ülkelerinde 65 Yaş Üstü Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı

Ülke/Yıl	2013	2014	2015	2016	2017	Değişim (%)
AB (28 ülke)	5,3	5,5	5,6	5,7	6,0	13,2
<i>Türkiye</i>	12,3	11,4	11,9	11,7	12,1	-1,6
Almanya	5,4	5,8	6,1	6,5	7,0	29,6
Avusturya	5,1	5,3	5,3	5,0	4,8	-5,9
Belçika	2,3	2,3	2,6	2,2	2,5	8,7
Birleşik Krallık	9,8	10,2	10,3	10,7	10,2	4,1
Bulgaristan	3,4	4,0	4,2	4,3	5,4	58,8
Çekya	5,1	4,9	5,7	6,3	6,4	25,5
Danimarka	6,4	7,1	6,9	8,4	7,4	15,6
Estonya	20,3	20,8	22,8	25,9	26,1	28,6
Finlandiya	9,3	10,1	11,0	10,7	10,8	16,1
Fransa	2,2	2,4	2,7	2,9	3,1	40,9
Hırvatistan	3,9	3,2	3,2	2,9	2,7	-30,8
Hollanda	6,9	7,7	7,3	7,0	7,7	11,6
İrlanda	9,0	9,5	10,3	10,4	10,0	11,1
İspanya	1,8	1,7	1,8	1,9	2,1	16,7
İsveç	14,9	17,0	16,8	16,1	17,5	17,4
İtalya	3,5	3,7	3,8	3,9	4,4	25,7
Kıbrıs	8,2	7,3	7,1	7,4	7,7	-6,1
Letonya	7,6	6,9	7,6	8,1	8,8	15,8
Litvanya	5,3	5,8	6,3	7,9	8,9	67,9
Lüksemburg	3,8	4,1	3,1	0,0	2,4	-36,8
Macaristan	3,4	3,2	3,5	4,1	4,6	35,3
Malta	4,2	5,4	5,0	3,4	4,3	2,4
Polonya	4,7	4,8	4,7	4,8	5,5	17
Portekiz	13,3	11,9	11,5	11,0	11,2	-15,8
Romanya	11,3	10,8	8,8	8,1	8,8	-22,1
Slovakya	1,7	2,0	2,5	2,6	3,6	111,8
Slovenya	5,0	6,6	4,2	3,2	3,9	-22
Yunanistan	2,6	2,8	3,0	3,1	3,5	34,6

Kaynak: OECD (2018)

Buna göre, 2013 yılında Türkiye’deki 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranı %12,3 iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %12,1’e düşmüştür. Bu düşüş 5 yıl içerisinde yaşlıların işgücüne katılım oranında %-1,6’lık bir değişim olduğunu göstermektedir. 2013 yılında AB ülkelerinde ise 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranı %5,3 iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %6’ya yükselmiştir. Diğer bir ifade ile AB ülkelerinde yaşlıların işgücüne katılma oranı 5 yıl içerisinde %13,2’lik bir değişim göstermiştir. Türkiye ile AB ülkeleri karşılaştırıldığında, Türkiye’de yaşlıların işgücüne katılım oranının, AB ülkelerindeki yaşlıların işgücüne katılım oranından 2 katından fazla olduğu görülmüştür. Buradan hareketle 65 yaş üstü nüfusun Türkiye’de emek piyasaları

açısından AB ülkelerine kıyasla daha aktif olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim, Türkiye’de 65 yaş üstü nüfusun iş gücüne katılım oranının yüksek olmasının nedenlerini araştıran çalışmalar da mevcut olup, bahsi geçen nedenler Türkiye’de yaşlı nüfusun artması, sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşması, sosyal güvenlik açıkları ve yaşlanan çalışanların emekliliği erteleyerek, daha iyi koşullarda çalışmayı umut etmeleri (Özen ve Özbek, 2017: 52) şeklinde raporlanmaktadır. Diğer yandan, emeklilik yaşının artması, emekli aylığının yetersiz kalması ve aile içi sosyal dayanışmanın azalması da yaşlı bireyleri çalışma yaşamında kalmaya itmektedir (Günaydın, 2018: 5).

Tablo 4, daha yakından incelendiğinde; 2013 yılında 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılımının en düşük olduğu ülkelerin sırasıyla Slovakya (%1,7), İspanya (%1,8) ve Fransa (%2,2) olduğu; 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılımının en yüksek olduğu ülkelerin sırasıyla Portekiz (%13,3), İsveç (%14,9) ve Estonya (%20,3) olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ise 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılımının en düşük olduğu ülkelerin sırasıyla İspanya (%2,1), Lüksemburg (%2,4) ve Belçika (%2,5) olduğu; 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılımının en yüksek olduğu ülkelerin sırasıyla Portekiz (%11,2), İsveç (%17,5) ve Estonya (%26,1) olduğu görülmüştür. AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılımıyla ilgili oranların 2013 yılından 2017 yılına dek büyük bir aralık içinde değiştiği de göze çarpmaktadır. Örneğin; Slovakya’da bu oran %1,7’den, %3,6’ya yükselmiştir, diğer bir ifade ile bahsi geçen oran 5 yılda %111,8’lik bir değişim göstermiştir. Diğer yandan Lüksemburg’da bu oran 2013 yılında %3,8 iken 2017 yılına gelindiğinde %2,4’e düşmüş, diğer bir ifade ile bahsi geçen oran %-36,8’lik bir değişim sergilemiştir.

Sonuç

Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranlarını, yaşlı bağımlılık oranlarını, yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonlarını ve 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranlarını karşılaştırmayı hedefleyen mevcut çalışma, 4 önemli istatistik bulguyu değerlendirmektedir. Bu istatistikler; Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranları, Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranları, Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonları ile Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranlarıdır.

Buna göre, 2007 yılından 2017 yılına dek Türkiye’de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı %6,8’den %8,3’e (%22’lik bir değişim ile) yükselirken, AB ülkelerinde ise bu oran %17’den %19,4’e (%14’lük bir değişim ile) yükselmiştir. Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta Türkiye’nin yaşlanma hızının AB ülkelerini geçmiş olmasıdır. Türkiye’nin bu 10 yıl içerisinde yaşlı nüfus oranı %22 artarken, AB ülkelerinde bu oran %14 olarak görülmüştür, diğer bir ifade ile Türkiye, AB ülkelerine kıyasla daha hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır.

Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranları incelendiğinde; Türkiye’de 2007 yılında yaşlı bağımlılık oranı %10,2 seviyesindeyken, 10 yıl içerisinde bu oranın %12,3’e yükseldiği; AB ülkelerinde ise 2007 yılında %25,2 olan oranın 10 yıl sonrasında %29,9’a yükseldiği görülmüştür. 2007-2017 yılları arasında Türkiye’deki yaşlı bağımlılık oranındaki değişim %20,6 olurken, bahsi geçen orandaki değişim AB ülkelerinde %19,6

olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı bağımlılık oranları açısından da benzer bir durum söz konusudur. Buna göre; Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranının AB ülkelerinden daha hızlı ilerlediğini söylemek mümkündür.

Türkiye ve AB ülkelerinde yaşlı bağımlılık oranı projeksiyonları incelendiğinde; Türkiye'de 2023 yılında %15,2 olarak gerçekleşeceği tahmin edilen yaşlı bağımlılık oranının, 2080 yılına gelindiğinde, %43,6'ya yükseleceği öngörülmektedir. AB ülkelerinde ise bu oranlar incelendiğinde; 2023 yılında %34,5 olarak tahmin edilen oranın 2080 yılına gelindiğinde %57,7'ye yükseleceği öngörülmektedir. Buna göre, önümüzdeki 50 yıl içerisinde Türkiye'deki yaşlı bağımlılık oranının %186'lık bir değişim gösterebileceği; AB ülkelerinde ise değişimin %67,2 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Buradan hareketle yaşlı bağımlılık oranının önümüzdeki 50 yıl içerisinde Türkiye'de, AB ülkelerine kıyasla daha kuvvetli şekilde hissedileceğini öngörmek mümkündür.

Son olarak Türkiye ve AB ülkelerinde 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranları incelendiğinde; 2013 yılında Türkiye'deki 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranı %12,3 iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %12,1'e düşmüştür. Bu düşüş 5 yıl içerisinde yaşlıların işgücüne katılım oranında %-1,6'lık bir değişim olduğunu göstermektedir. 2013 yılında AB ülkelerinde ise 65 yaş üstü nüfusun işgücüne katılım oranı %5,3 iken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %6'ya yükselmiştir. Diğer bir ifade ile AB ülkelerinde yaşlıların işgücüne katılma oranı 5 yıl içerisinde %13,2'lik bir değişim göstermiştir. Türkiye ile AB ülkeleri karşılaştırıldığında, Türkiye'de yaşlıların işgücüne katılım oranının, AB ülkelerindeki yaşlıların işgücüne katılım oranından 2 katından fazla olduğu görülmüştür. Bu durum, Türkiye'de yaşlı nüfusun ve emeklilik yaşının artması, sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve emekli aylığının yetersiz olması, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşması, sosyal güvenlik açıkları, aile içi sosyal dayanışmanın azalması ve yaşlanan çalışanların daha iyi koşullarda çalışmayı umut ederek çalışma yaşamında kalmalarıyla açıklanabilir.

Tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde; Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı AB ülkelerine kıyasla daha düşük gibi gözükse de son 10 yılda daha hızlı biçimde yaşlandığı; yine benzer biçimde yaşlı bağımlılık oranları bağlamında AB ülkelerinden daha düşük bir orana sahip olmasına rağmen daha hızlı bir biçimde yaşlı bağımlılık oranının arttığı; 50 yıllık projeksiyonlarına göre yaşlı bağımlılık oranının Türkiye'de AB ülkelerine kıyasla daha dramatik biçimde artacağı ve son olarak da Türkiye'de yaşlı nüfusun işgücüne katılım oranlarının AB ülkelerindeki oranın 2 katından daha fazla olduğu görülmüştür.

Türkiye'nin hali hazırdaki demografik fırsat penceresini şimdiye dek kullanamadığını söylemek mümkündür ancak her geçen gün daha fazla sayıda yaşlı birey toplumda yer almaya başlamakta, psikolojik, toplumsal ve ekonomik süreçlere katılmak için beklemektedir. Bu sebeple Türkiye'nin yaşlı stratejisini gözden geçirmesi ve emek piyasalarında deneyim sahibi olan yaşlı çalışanları farklı bir statüde değerlendirerek, diğer dezavantajlı grupların (örneğin, gençler) negatif etkilenmesine neden olmayacak stratejilerle planlara dahil edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Ataman, B.C. (2010). Avrupa İstihdam Stratejisi, Türkiye'nin Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği İstihdam ve Sosyal Politikası. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2018). Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi. https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html / 18.10.2018.
- Başol, O., Aytaç, S. (2013). "Emeklilerde Uyum ve Yaşam Tatmini: Bir Araştırma" [Bildiri]. 19. Ulusal Ergonomi Kongresi, Balıkesir.
- BLS. (2018). Median Age of the Labor Force, by Sex, Race and Ethnicity. <https://www.bls.gov/emp/tables/median-age-labor-force.htm> / 25.12.2018.
- Christensen, K., Doblhammer, G., Rau, R., Waupel, J.W. (2009). "Ageing Populations: The Challenges Ahead". *Lancet*, 374: 1196-1208.
- Demirbilek, T., Öktem Özgür, A. (2017). "Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı". *Yaşlı Sorunları Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 14-28.
- Dülger, İ. (2012). "Dünyada ve Türkiye'de Yaşlılığın Değişen Görünümü, Değişen Politikaları ve Gelişen Aktif Yaşlanma Kavramı" [Bildiri]. 18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu, Ankara.
- Eatock, D. (2015). The Silver Economy Opportunities from Ageing. Briefing, European Parliamentary Research Service.
- European Commission (2009). Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU-27 Member States (2008-2060). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- EUROSTAT (2018a). Old Age Dependency Ratio. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00198/> / 14.10.2018.
- EUROSTAT (2018b). Old-age Dependency Ratio, EU-28, 2002-2080.
- EUROSTAT (2018c). Population Structure and Ageing. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing#Past_and_future_population_ageing_trends_in_the_EU/ / 25.12.2018.
- Günaydın, D. (2018). "Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İşgücünün Yaşlanma Sorunu". *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(1), 1-13.
- Gündoğan, N., Biçerli, M.K., Lordoğlu, K., Özkaplan, N. (2012). Çalışma Ekonomisi-I. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2675, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1641, Eskişehir.
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Old-age_dependency_ratio,_EU-28,_2002-2080_\(%25\).png&oldid=393613](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Old-age_dependency_ratio,_EU-28,_2002-2080_(%25).png&oldid=393613) / 16.11.2018.
- Işığışık, Ö. (2014). İstihdam ve İşsizlik. Bursa: Dora Yayınları.
- Kohler, H.P., Ortega, J. (2003). Fertility, Below Replacement. In: Demeny P, McNicholl G, eds. *Encyclopedia of Population*. New York: MacMillan Reference, 405-409.

- Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu (2012). Sonuç ve Değerlendirme. 18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Ankara, 349-351.
- Lordoğlu, K., Özkaplan, N., Törüner, M. (1999). Çalışma İktisadı, İstanbul.
- Mackenbach, J.P., Slobbe, L., Looman, C.W., van der Heide, A., Polder, J., Garssen, J. (2011). "Sharp Upturn of Life Expectancy in the Netherlands: Effect of More Health Care for the Elderly?". *European Journal of Epidemiology*, 26: 903-914.
- OECD (2018). Labour Force Participation Rate. <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm#indicator-chart> / 26.12.2018.
- Özen, S., Özbek, Ç. (2017). "Çalışma Yaşamında Yaşlılık: Yaşlı Çalışanlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları". *Çalışma ve Toplum*, 53, 51-76.
- Özen, Ş.O. (2015). "Türkiye'nin İstihdam Politikaları ve Avrupa İstihdam Stratejisi'ne Uyumu". *Çalışma Dünyası Dergisi*, 3(1), 78-105.
- Özkul, M., Kalaycı, I. (2015). "Türkiye'de Yaşlılık Çalışmaları". *Sosyoloji Konferansları*, 52, 259-290.
- Pekcan, H. (2000). *Antropoloji ve Yaşlılık*. (Ed. G. Erkan ve V. Işıkhani) Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.
- Preston, S.H., Himes, C., Eggers, M. (1989). "Demographic Conditions Responsible for Population Aging". *Demography*, 26: 691-704.
- Rechel, B., Grundy, E., Robine, J-M., Cylus, J., Mackenbach, J.P., Knai, C., McKee, M. (2013). "Ageing in the European Union, Health in Europe 6", *Lancet*, 381(9874), 1312-1322.
- Samorodov, A. (1999). *Ageing and Labour Markets for Older Workers*. ILO Employment and Training Papers, 33.
- Şentürk, Ü. (2017). Yaşlılık: Özellikler, Davranışlar ve Sorunlar. *Davranış Bilimleri* (Ed. Memet Zencirkıran) 343-375. Bursa: Dora Yayınları.
- Tekeli, S., Özgüler, V.C., Özdemir, Ç., Biçerli, M.K. (2012). *İstihdam ve İşsizlik*, (Ed. M. Kemal Biçerli ve Verda Canbey Özgüler) Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2678, Eskişehir.
- TÜİK (2013). *İstatistiklerle Yaşlılar*, 2012. Haber Bülteni, 20 Mart 2013, Sayı: 13466, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13466> / 21.10.2018.
- TÜİK (2018a). *İstatistiklerle Yaşlılar*. TÜİK Haber Bülteni, No: 24644.
- TÜİK (2018b). *Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi*. <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> / 16.11.2018.
- United Nations. (2002). *Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing*. Second World Assembly on Ageing, Madrid.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayınları.